

Seppo Suhonen 1938–2010

Kuva: Suhosten kotiarkisto

Virittäjän entinen päätoimittaja, professori Seppo Suhonen kuoli 13. syyskuuta 2010. Hän oli syntynyt 16. toukokuuta 1938 Iisalmessa. Päätoimessaan Helsingin yliopiston itämerensuomalaisten kielten professorina Suhonen työskenteli vuosina 1975–2001. Sen ohessa hän ehti lukeisiin luottamustehtäviin tiedeyhteisössä ja sen lähipiirissä. Virittäjän päätoimittajan tehtäviä Suhonen hoiti vuosina 1988–1991.

Suhonen kuului siihen sodanjälkeiseen sukupolveen, jonka lingvistinen koulutus perustui 1900-luvun alkupuolen tutkimustavoitteisiin. Ne antoivat suunnan myös hänen omalle tieteelliselle toi-

minnalleen, jossa empirismi viitoitti tietä suomen lähisukukielten ja itämerensuomalaisen kielialueen havainnointiin. Kielialueen muutokset olivat 1900-luvulla kauaskantoisia ja peruuttamattomia. Suhosen opettaja Lauri Posti saattoi vielä matkustaa useimpien itämerensuomalaisten kielten puhuma-alueilla ja tarkkailla niitä niiden autenttisessa ympäristössä. Postin edeltäjä Lauri Kettunen teki koko elämäntyönsä keräämällä materiaalia, kulkemalla eri puolilla koillista Itämeren aluetta ja julkaisemalla aineskokoelmia ja tutkimuksia vuosikymmenten ajan.

Toisen maailmansodan jälkeen portit näille alueille sulkeutui suomalaistut-

kijoilta lähes neljäksikymmeneksi vuodeksi. Myös itämerensuomalaisten kielten tutkimus oli poliittisista syistä siirtynyt akateemisiin kulissemiin, eikä 1900-luvun alkuvuosikymmenten heimoromantiikan kulta-aikaan ollut paluuta. Viron kielen opetus Helsingin yliopistossa oli yhden lehtorin varassa. Toisin karismaattinen Eeva Niinivaara houkutteli Suhosen ja useat muut oppilaansa ikuisiksi Viron kielen ja kulttuurin ystäviksi. Muihin itämerensuomalaisiin kieliin Suhonen tutustui ensin kirjojen avulla, myöhemmin ajan sallimin keinoin Suomen ja Neuvostoliiton välisen tieteellis-teknisen tutkimusyhteistyön eli huolellisesti valmisteltujen matkojen ja tapaamisten avulla. Virolaisten kollegoiden avulla löytyi yhteys äidinkieliin liiviläisiin ja vatjalaisiin kielenoppaisiin.

Huolimatta toisen maailmansodan jälkeen 1980-luvun lopulle Eurooppaa hallinneesta kylmästä sodasta ja ajalle ominaisista huonoista mahdollisuuksista tutkijoiden liikkuvuuteen Suhosen tieteellinen ura rakentui suomen lähisukukielten jatkuvan tarkastelun varaan perinteisin keinoin. Kouluaikoina syntynyt kiinnostus kieliin näkyi kiinnostuksena myös sellaisiin kielimuotoihin, joita ei voinut opetella oppikirjoista vaan joita koskeva tieto täytyi seuloa tutkimuskirjallisuudesta ja harvahaikoista tapaamisista äidinkielisten puhujien kanssa. Suhonen seurasi Kettusen ja Postin jalanjalkia ja oli viimeisiä tutkijoita, jotka ovat voineet työskennellä kaikkien eri itämerensuomalaisten kielten äidinkielisten informanttien kanssa. Opiskeluaikanaan hän nauhoitti savolaismurteiden puhujia, joihin hän itsekin kuului. 1970-luvulla astuivat kuvaan tapaamiset äidinkielisten liiviläisten ja vatjalaisten kanssa Tallinnassa. Samoihin aikoihin hän jututti tunnettua

viron rantamurteiden puhujaa Edgar Lilheiniä. 1980-luvun puolella suunnaksi tuli itä, ja vuoroon astuivat Petroskoissa haastatellut karjalaiset, lyydiläiset ja vepsäläiset kielenoppaat.

Suomen sukukielten tutkimuksen alkuvuosikymmenten punainen lanka, kenttätyö, menetti asemansa samaan aikaan, kun monet kielyhteisöt alkoivat sammua lopullisesti. Perinteistä paradigmaa lähellä olleet suuntauksut kuten lainasana- ja monitieteinen esihistoriatutkimus vahvistuivat. Mutta 1960-luvulla alkoi teoreettisen kielentutkimuksen voimakas murros, ja se alkoi vaikuttaa suomalaiseenkin kielentutkimukseen toden teolla 1970- ja 1980-luvulla.

Seppo Suhonen ei tavoitellut omissa tutkimuksissaan suuria teoreettisia läpimurtoja: tarkastelun kohteena olevan kielen vaihtaminen toi mukanaan myös näkökulmien vaihtelun. Foneettiset ja fonologiset havainnot, havainnoitavan itämerensuomalaisen kielen muoto-opilliset erikoispiirteet, sanaston lainautuminen ja levikki ovat kaikki Suhosen suosimia aiheita, joiden käsittelyn hän perusti johdonmukaisesti järjestettyyn aineistoon. Samalla jatkui aineistokokoelmien julkaisu.

Tutkimustradition lisäksi Suhonen sai virikkeen kenttätöihin heti valmistuttuaan työskennellessään syksyllä 1965 Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen assistenttina. Samana vuonna Helsingissä järjestetyn toisen kansainvälisen fennougristikongressin yhteydessä Suhonen oli tutustunut Paul Aristeen, vatjan kielen ja vatjalaisen kulttuurin parissa elämäntyönsä tehneeseen virolaiseen fennougristiikan johtohahmoon. Ariste kertoi tutkimuksistaan vatjaksi. Suhonen oli tutustunut lähemmin vatjaan opiskeluaikanaan toimittaessaan Suomalais-Ugrilai-

sen Seuran stipendiaattina E. N. Setälän vatjalaisuistiinpanoja, jotka julkaistiin tämän 100-vuotissyntymän yhteydessä. Myöhemmin Suhonen toimitti vielä yhdessä Lauri Postin kanssa jälkimmäisen keräämään aineistoon perustuneen vattjan *Kukkosin murteen sanakirjan* (1980).

Suomalais-Ugrilaisen Seuran kanssa Suhonen oli kiinteästi tekemisissä koko akateemisen uransa ajan: ensin stipendiaattina, 1970-luvulla sihteerinä, sen jälkeen johtokunnan lisäjäseneä, varaesimiehenä (1986–1990) ja esimiehenä (1991–2000). Vuonna 2008 hänet valittiin seuran kunniajäseneksi.

Seppo Suhosen neljännesvuosisata yliopiston opettajana ja itämerensuomalaisten kielten vastuuprofessorina jakautuu kahtia. Suomi ja siihen Skandinaviassa liittyvät suomen kielen läheiset migraatioalueet olivat toisen maailmansodan jälkeen ainoa itämerensuomalainen alue, joka jäi Neuvostoliiton ulkopuolelle. Muut itämerensuomalaiset kielet olivat vaikeasti tavoitettavissa rajan toisella puolen. Painetut julkaisut ja yksittäiset äänitteet merkitsivät tutkimukselle paljon, mutta areaalinen näkökulma ylitti poliittiset rajat, vaikka areaalilingvistiikasta ei tuolloin vielä puhuttukaan. Kulloinkin opetettavan kielen ominaispiirteiden selittäminen perustui äännehistoriallisen kehityksen valaisemiseen. Toisaalta Suhonen oli myös kiinnostunut kirjakielten kehittymisestä ja luennoi mielellään myös viroon liittyvistä kysymyksistä. Kielipoliittiset ja -sosiologiset kysymykset eivät sen sijaan kuuluneet hänen opetukseensa, ei myöskään toisen maailmansodan vaikutusten arviointi kielialueen näkökulmasta. Ylipäätään yhteiskunnallisten näkemysten korostaminen ei kuulunut hänen opetus- ja toimintafilosofiaansa. Pikemmin tuntui siltä,

että neuvostoviranomaisten valvonnassa tapahtunut yhteistyö oli opettanut harkitsemaan, miten sanansa asettaa.

Neuvostoliiton romahdettua ja taoudellisen laman kourittua Suomea 1990-luvun alussa koko kenttä mullistui. Suhonen pääsi tapaamaan Inkerinmaan vatjalaisia tarttolaisen vatjantutkija Heini Heinsonin ja assistenttinsa Jarmo Elomaan kanssa. Hän pääsi kiertämään vepsäläiskyliä yhdessä Anneli ja Lauri Hongon kanssa; karjalaisalueille Aunukseen ja Prääsään ja lyydiläiselle Pyhäjärvelle hän oli päässyt jo suomalais-neuvostoliittolaisen tieteellis-teknisen vaihtosopimuksen puitteissa 1980-luvulla. Viron kielen ja kulttuurin opetus vahvistui ja sai lisäresursseja, kun aiemmin suljettu Suomenlahden eteläpuoli olikin yhtäkkiä avoin. Helsingin yliopistossa on tuosta ajasta lähtien toiminut kaksi Viron kielen ja kulttuurin lehtoria, nykyisin yliopistonlehtoria, sekä vieraileva professori. Rekrytointi muuttui 1990-luvun alussa ratkaisevasti siten, että virkaan valittiin ihmiset suorien kontaktien ja suoran haun perusteella, ei enää virallista ja Moskovan keskushallinnon hyväksymää tietä valmiiksi nimetty lehtori vastaanottamalla.

Puhujamäärältään pienempien itämerensuomalaisten kielten asemakin näytti hetkellisesti valoisammalta, erityisesti karjalan ja vepsän. Kummankin kielen äidinkielliset puhujat alkoivat avoimesti puhua kielensä tilasta. Koko itämerensuomalaista kielialuetta koskeva tutkimus sai mammuttimaisen yhteishankkeen, itämerensuomalaisen kielikartaston (*Atlas linguarum fennicorum*), johon osallistuivat suomalaisten ja virolaisten tutkijoiden lisäksi äidinkielliset karjalais- ja vepsäläislingvistit. Puhujamäärältään pienten itämerensuomalaisten kielten ti-

lanne ei parantunut ratkaisevasti. Itämerensuomalainen kielikartasto sen sijaan oli valtava yhteishanke, johon Suhonenkin sitoutui eläkkeelle jäämiseensä asti, ja lopullisesti kolmiosainen atlas valmistui vasta viime syksynä, kun osa tekijöistä oli jo siirtynyt ajattomuuteen, myös Suhonen.

Ulkomaisessa yliopistossa Seppo Suhonen työskenteli kahteen otteeseen, ensin 1980- ja 1990-luvun taitteessa Wienin yliopistossa kokonaisen lukuvuoden ajan. Myöhemmin 1994 hän oli puoli vuotta virkavapaalla Seattlen yliopistoon Yhdysvaltoihin suuntautuneen vierailun takia. Hän oli Tarton yliopiston kunniatohtori ja Latvian tiedeakatemian ulkojäsen.

Suhosen omassa tutkijanprofiilissa korostuu tunnollinen paneutuminen itämerensuomalaisten kielten ja niiden tutkimuksen yksityiskohtiin. Jonkinlaiseen suosikkiasemaan kohosi liivi, ja liivin pienilukuisen älymystön kanssa hän pääsi tekemään yhteistyötä jo väitöskirjaa tehdessään. Vuonna 1973 tarkastettu väitöskirja *Die jungen lettischen Lehnwörter im Livischen* (Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 154) oli hanke, jota valmistellessaan hän vieraili Latviassakin. Riiassa hän tapasi useita siellä asuvia liiviläisiä ja sai havainnoida aihettaan äänitustilanteessa. Hänen varhaiseen tutkijauraansa kuuluvat artikkeli salatsinliivin konsonanttityhtymistä (1968) ja erillinen katsaus latvialaisten lainasanojen palatalisaatioon liivissä (1970). Keskeisimpiin liiviläisaktivisteihin kuuluneelta Peeter Dambergilta kokoamistaan kertomuksista Suhonen julkaisi näyttekokoelman *Liivin kielen näytteitä* (1975). Liivin kielen ja liiviläisten identiteettiin hän palasi vielä yhdessä viimeisimmistä artikkeleistaan, Vörun instituutin julkaisusarjassa ilmestyneessä kirjoituksessa liiviläisten

1920- ja 1930-luvulla ilmestyneestä Livli-julkaisusta liiviläisten identiteetin heijastajana (2004).

Akateemisen opettajansa Lauri Postin hengessä Suhonen oli kiinnostunut myös lainasanatutkimuksesta. Hän kokosi erityisesti Jalo Kaliman ja Eino Niemisen julkaisemat itämerensuomalaisten kielten varhaiset balttilaislainat luetteloksi ja julkaisi kolme artikkelia aihepiiristä täydentäen sanalistaansa sitä mukaa, kuin uutta nousukautta elävä lainasanatutkimus toi uusia havaintoja. Ensimmäinen artikkeli ilmestyi Virittäjässä (1980), toinen Tvärminnen monitieteisen esihistoriasymposiumin teemakokoelmassa *Suomen väestön esihistorialliset juuret* (1984) ja kolmas Denis Sinorin toimittamassa uralilaisten kielten kansainvälisessä käsikirjassa (1988).

Nauhoitusten ja itämerensuomalaisen kielikartaston lisäksi ehkä eniten aikaa Suhosen tutkijantyössä vei erilaisten esittelyjen ja katsausten kirjoittaminen. Se oli akateemista sillanrakennustyötä eri suuntiin. Suhonen esitteli säännöllisesti alan kirjallisuutta, yleensä polemiikka välttävässä, asiallisen referoivassa sävyssä. Hän kirjoitti katsauksia kollegoidensa elämäntyöhön heidän merkkipäivinään ja arvioi aiempien tutkijapolvien elämäntyötä. Useat näistä kirjoituksista ovat ilmestyneet Virittäjässä.

Myös eteläviro houkutteli Suhosta toistuvasti. 1990-luvulla hän sai haltuunsa Anne Vabarnalta muistiin vuonna 1927 muistiin merkityn, lähes 8 000-säkeisen eepisen runoelman eli Pekko-eepoksen käsikirjoituksen, jonka hän julkaisi yhdessä Paul Hagun kanssa kuopiolaisessa Snellman-instituutin julkaisusarjassa 1995. Suhosen laatima ja Kai Niemisen kanssa muotoiltu suomennos ilmestyi 2006.

Omimmillaan Seppo Suhonen oli voidessaan työskennellä bibliografista kirjoitusta ja biografista taustoitusta vaativan detaljitiedon parissa. Asiat tuli esittää faktuina, ensyklopedisena perustietona, joka oli kaiken lähtökohta. Jämerimänkin asian takaa paljastui ystävällinen virne, Seppo Suhosen leppoisa savolainen

olemus, joka ei jäänyt ruotimaan menneitä, vaan oli aina valmis suuntaamaan kohti seuraavaa päivää kulloisenkin ajan vaatimusten mukaisesti.

RIHO GRÜNTHAL
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

”Harvoin tuntee näin vahvaa yhteenkuuluvaisuutta”

Innostavia esitelmiä ja vilkasta keskustelua termihankkeen aloitusseminaarissa

Tieteen kansallinen termipankki -hanke ja Tieteellisten seurain valtuuskunta järjestivät Tieteiden talolla Helsingissä perjantaina 8.4.2011 seminaarin ”Termityöstä termipankkiin”, joka oli samalla Suomen Akatemialta viisivuotisen infrastruktuurirahoituksen saaneen hankkeen julkinen aloitusseminaari. Tieteen kansallinen termipankki on Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) yhteinen hanke, joka sijoittuu Helsingin yliopistoon. Hankkeen tavoitteena on kartoittaa Suomessa harjoitettavien tieteenalojen tieteellinen sanasto ja koota se yhteen, avoimeen termipankkiin. Laajempi tavoite on auttaa tieteenaloja kokoamaan, hallinnoimaan ja kehittämään suomenkielisiä termistöjään.

Tieteiden talolle oli kokoontunut lähes satapäinen joukko eri tieteenalojen edustajia kuulemaan esitelmiä ja keskustelemaan aiheesta. Hankkeen johtajan

professori Lea Laitisen aloituspuheen vuoron jälkeen kuultiin viisi esitelmiä. Jokaisen jälkeen oli aikaa keskustelulle, ja lopuksi käytiin vielä laaja ja innostava yhteiskeskustelu.

Hankkeen ja tieteellisen sanastotyön taustaa Suomessa

Laitinen kertoi hankkeen taustoista ja loi samalla lyhyen historiallisen katsauksen tieteellisten seurojen perinteeseen suomenkielisten tiedesanojen kehitystyössä. Ensimmäiset suomenkieliset tieteelliset seurathan perustettiin jo 1800-luvulla edistämään suomen kielen käyttöä tieteen kielenä, niin puheessa kuin kirjoitettunakin. Vanhoista ja perinteikkäistä seuroista Laitinen mainitsi esimerkiksi muun muassa vuonna 1876 perustetun Kotikielen Seuran, jossa Aukusti Forsman käsitteli jo 1880-luvulla lakisanojen suomalaisia vastineita, lääkärien Duodecim-seuran, jonka ensimmäinen sanasto